

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

***В.М.Власенко***

**ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ**

**З КУРСУ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА  
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН»**

***ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ  
СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПРАВОНАВСТВО”***

**СУМИ ВИД-ВО СУМДУ 2005**

## ***ВСТУП***

Історія держави і права зарубіжних країн є однією з основних дисциплін, які викладаються в усіх навчальних закладах, де готують майбутніх юристів. Метою курсу є визначення закономірностей зародження, розвитку та функціонування держави і права у світі в найрізноманітніших аспектах їхньої взаємодії, сприяння формуванню правової культури і правосвідомості майбутніх фахівців-юристів.

Курс “Історія держави і права зарубіжних країн” покликаний допомогти майбутньому спеціалісту у галузі правознавства засвоїти категоріально-понятійний апарат історико-правової науки, знати основні етапи розвитку світового державотворчого процесу.

Важливою формою засвоєння курсу студентами-заочниками є написання контрольних робіт. У запропонованому виданні подається їх тематика, зразок плану, список рекомендованої літератури з кожної теми. Крім того, визначаються основні аспекти, на які рекомендується звернути увагу при розгляді питань тієї чи іншої теми.

Написання контрольної роботи розпочинається з вибору теми. Студенти можуть запропонувати і свої теми, проте у рамках програми з курсу “Історія держави і права зарубіжних країн”. Тему необхідно погоджувати з викладачем. Контрольна робота виконується обсягом 24 стор. (шкільний зошит). На титульному аркуші зазначаються тема роботи, прізвище та ініціали студента-заочника (курс, факультет та номер академічної групи), його адреса.

Текст роботи повинен бути чітким, розбірливим, грамотним. Слід подбати про змістовність і логічність викладу матеріалу. Важливо, щоб розгляд кожного питання закінчувався обґрунтованими висновками, узагальненнями.

Контрольна робота має виконуватися у встановлений термін. Вона надсилається або подається безпосередньо студентом на кафедру історії університету для рецензування та оцінки викладачами.

Бажаємо успіхів у навчанні!

# **ТЕМА 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КУРСУ. ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ**

## **План**

- 1 Предмет, методологія, структура, завдання курсу.*
- 2 Утворення давньоєгипетської держави. Державний устрій.*
- 3 Суспільний лад.*
- 4 Основні риси права. Суд.*

1 Предмет курсу. Місце історії держави і права зарубіжних країн серед юридичних дисциплін. Методологія курсу. Марксистський і цивілізаційний підходи. Діалектичний, історичний, системно-структурний, статистичний, історико-порівняльний методи. Періодизація та структура курсу.

2 Клімат і природні умови. Розвиток продуктивних сил. Поява соціальної диференціації. Виникнення приватної власності та експлуатації. Військова демократія. Розподіл населення за територіальною ознакою. Роль сільської общини. Передумови для об'єднання областей. Східна деспотія. Східна теократія. Фараон – спадковий монарх. Обожнення фараона. Джаті (візирь) – глава чиновницького апарату. Головний скарбник. “Начальник усіх царських робіт”. Централізована система управління. Номархи. Збройні сили.

3 Панівна верхівка. Жреці. Аристократія. Цивільні і військові чиновники. Значний прошарок купців, торговців, лихварів, мінял, дрібних крамарів. Основна маса населення: селяни-общинники, ремісники. Раби. Джерела рабства.

4 Джерела права. Звичаєве право і закон. Право власності. Зобов'язальне право. Договірне право. Шлюбно-сімейне і спадкове право. Кримінальне право. Суд. Поєднання адміністративної і судової влади. Судочинство державне і храмове.

## Список літератури

1. *Авдеев В.И.* История Древнего Востока. – М., 1983.
2. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
3. Древний Восток: Книга для чтения / Под ред. В.В.Струве. – М., 1961.
4. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Крижанівський О.П.* Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій. – К., 1996.
8. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
9. *Никифоров В.Н.* Восток и всемирная история. – М., 1975.
10. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
11. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
12. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
13. Хрестоматія по історії держави і права зарубіжних країн / Под ред. З.М.Черниловського. – М., 1984.
14. Хрестоматія по історії древнього мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
15. Хрестоматія по історії країн Древнього Востока. – М., 1980.
16. *Черниловський З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
17. *Черниловський З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії держави і права. – М., 1996.
18. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 2 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО БАВИЛОНУ**

### **План**

- 1 *Утворення Вавилонської держави.*
- 2 *Державний устрій.*
- 2 *Суспільний лад.*
- 3 *Основні риси права. Суд.*

1 Клімат і природні умови. Розвиток продуктивних сил. Поява соціальної диференціації. Виникнення приватної власності та експлуатації. Військова демократія. Розподіл населення за територіальною ознакою. Роль сільської общини. Міста-держави. Ур. Урук. Лагаш. Ниппур.

2 Східна деспотія. Монарх: патесі, лугаль. Центральна адміністрація. Нубанда (візирь). Скарбник. Начальник царської гвардії й охорони. Адміністративний поділ. Провінції, округи, міста, общини. Місцева адміністрація. Місцеві патесі. Ісакку (губернатор). Шакканакку (керівник округу). Рабіану (керівник міста). Старійшина. Збройні сили.

3 Сільська община – єдина форма соціальної організації вільних людей. Соціальна стратифікація. Вільні люди. Авілум. Мушкену. Тамкари. Жерці. Селяни-общинники. Ремісники. Низи міського населення. Невільні люди. Раби. Джерела рабства. Патріархальне рабство.

4 Джерела права. Звичаєве право. Збірники законів. Закони царя Хаммурапі. Право власності. Зобов'язальне право. Договірне право. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Злочини і покарання. Судова система. Державний, світський, храмовий, общинний суди. Поєднання адміністративних і судових функцій. Поява професійних суддів (діану шарім) за часів царя Хаммурапі. Судові помічники та виконавці. Судовий процес. Докази.

### **Список літератури**

1. *Авдеев В.И.* История Древнего Востока. – М., 1983.
2. *Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра.* – М., 1999.

3. Древний Восток: Книга для чтения / Под ред. В.В.Струве. – М., 1961.
4. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Крижанівський О.П.* Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій. – К., 1996.
8. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
9. *Никифоров В.Н.* Восток и всемирная история. – М., 1975.
10. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
11. *Тицик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
12. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
13. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
14. Хрестоматія по истории древнего мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
15. Хрестоматія по истории стран Древнего Востока. – М., 1980.
16. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996
17. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
18. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 3 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ**

### **План**

- 1 Утворення давньогипетської держави.
- 2 Державний устрій.

3 Суспільний лад.

4 Основні риси права. Суд.

1 Клімат і природні умови. Розвиток продуктивних сил. Поява соціальної диференціації. Виникнення приватної власності та експлуатації. Вторгнення аріїв. Військова демократія. Розподіл населення за територіальною ознакою. Роль сільської общини. Рабовласницькі держави в долинах Гангу та Інду (II тис. до н. е. – IV ст. до н. е.). Держава Маур'їв (IV – III ст. до н. е.).

2 Монархії. Царі (раджі). Князі (махараджі). Центральне управління. Головні галузі управління: фінансове, військове, відомство громадських робіт. Мантрин. Махаматр. Брахман. Рада при царі (матринарішад) – дорадчий орган. Збройні сили. Військова рада та її колеги. Адміністративний поділ. Провінції. Округи. Міста. Сільські поселення.

3 Соціальна структура. Поділ на варни (касти). Брахмани. Кшатрії. Вайшії. Шудри. Чандали. Раби. Патріархальне рабство.

4 Джерела права. Звичаєве право. Закон. Дхарми. Збірники дхарм – Закони Ману, Гаутами, Анастомби. Артхашастра – політичний і юридичний трактат. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Кримінальне право. Суд. Поєднання адміністративних і судових функцій.

### Список літератури

1. *Авдеев В.И.* История Древнего Востока. – М., 1983.
2. *Бонгард-Левин Г.М.* Индия эпохи Маурьев. – М., 1973.
3. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
4. Древний Восток: Книга для чтения / Под ред. В.В.Струве. – М., 1961.
5. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
6. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.

8. *Крижанівський О.П.* Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій. – К., 1996.
9. *Кудрявцев М.* Кастовая система в Індії. – М., 1992.
10. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
11. *Никифоров В.Н.* Восток и всемирная история. – М., 1975.
12. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
13. *Тицик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
14. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
15. Хрестоматія по історії держави і права зарубіжних країн / Под ред. З.М.Черниловського. – М., 1984.
16. Хрестоматія по історії древнього світу / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
17. Хрестоматія по історії країн Древнього Востoku. – М., 1980.
18. *Черниловський З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
19. *Черниловський З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії держави і права. – М., 1996.
20. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 4 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ**

### **План**

- 1 Утворення держави.
- 2 Державний устрій.
- 3 Суспільний лад.
- 4 Основні риси права. Суд.

1 Клімат і природні умови. Розвиток продуктивних сил. Поява соціальної диференціації. Розподіл населення за територіальною ознакою. Роль сільської общини.



2 Періодизація історії Давнього Китаю. Держава Шань (Інь). Держава Чжоу. Держава Цінь. Держава Хань. Пережитки родоплемінної військової демократії. Східна деспотія. Східна теократія. Ван. Обоженування правителя (тяньцзи). Розгалужений великий державний апарат. Сян (дворецький). Головні радники сяна. Двірцева система управління.

3 Панівна верхівка. Аристократія. Жреці. Воєначальники. Чиновники. Вільні общинники. Раби державні і приватні.

4 Співвідношення норм моралі і норм права. Право власності. Об'єкти права власності. Зобов'язальне право. Види договорів. Застава. Відстрочка платежів. Кримінальне право. Злочини і покарання. Суд.

### Список літератури

1. *Авдеев В.И.* История Древнего Востока. – М., 1983.
2. *Васильев Л.С.* Возникновение и формирование китайского государства // Китай: история, культура и историография. – М., 1977.
3. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
4. Древний Восток: Книга для чтения / Под ред. В.В.Струве. – М., 1961.
5. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
6. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужу. – К., 2000.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
8. *Крижанівський О.П.* Історія Стародавнього Сходу: Курс лекцій. – К., 1996.
9. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
10. *Никифоров В.Н.* Восток и всемирная история. – М., 1975.
11. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
12. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.

13. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
14. Хрестоматія по історії государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
15. Хрестоматія по історії древнього мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
16. Хрестоматія по історії стран Древнего Востока. – М., 1980.
17. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
18. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії государства и права. – М., 1996.
19. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 5 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ (АФІНИ)**

### **План**

- 1 *Утворення Давньогрецької держави.*
- 2 *Державний устрій.*
- 3 *Суспільний лад.*
- 4 *Суд. Основні риси права.*

1 Клімат і природні умови. Ахейці, іонійці, дорійці. Розвиток продуктивних сил. Поява соціальної диференціації. Класичне рабство. Розподіл населення за територіальною ознакою. Рабство – основа всієї системи виробництва і виробничих відносин. Поліс. Союзи полісів. Гомерівська Греція. Рада старійшин – буле. Базилевс. Народні збори – агора. Військова демократія.

2 Реформи Тезея. Реформи Солона. Економічні реформи. Реформи Клісфена. Реформи Перікла. Народні збори – еклесія. Рада 500 – буле. Колегії. Службові особи. Агораноми, аподекти, архонти, астиноми, колакрети, метрономи, ситофілаки, стратеги, начальник порту.

3 Вільні люди. Громадяни. Їх політичні й економічні права. Статус жінок. Іноземці. Метекі. Невільні люди. Раби. Джерела рабства.

4 Ареопаг. Геліея – суд присяжних. Суд ефетів. Колегія одинадцяти. Колегія тридцяти (потім - сорока). Державні третейські суди - суди дієтетів у філах і демах. Приватні третейські суди. Ейсагогейси. Аподеки. Паутодики. Джерела права. Звичай. Судові промови спеціальних ораторів. Писані закони. Закони Драконта. Право власності. Zobov'язальне право. Види договорів. Способи забезпечення виконання зобов'язань. Шлюбно-сімейне право. Спадкове право. Кримінальне право. Види злочинів. Види покарань. Судовий процес.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
6. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
9. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
10. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. Хрестоматія по истории древнего мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.

13. Черниловский З.М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
15. Шиллер Ф. Законодательство Ликурга и Солона // Шиллер Ф. Собрание сочинений: В 7 т. – М., 1957. – Т.5. Исторические сочинения. Статьи. – С.409-448.
16. Шишова И.А. Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции. – Л., 1991.

## **ТЕМА 6 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ (СПАРТА)**

### **План**

- 1 Утворення Давньогрецької держави.
- 2 Державний устрій.
- 3 Суспільний лад.
- 4 Суд. Основні риси права.

1 Клімат і природні умови. Розвиток продуктивних сил. Особливості спартанського суспільства. Реформи Лікурга.

2 Особливості державного устрою Спарти. Царська влада. Повноваження двох царів. Герусія – рада старійшин. Її склад і повноваження. Народні збори – апелла. Ефори.

3 Особливості соціальної структури Спарти. Вільні люди. Спартанці. “Община рівних”. Періеки. Невільні люди. Ілоти. Рабство.

4 Судові повноваження царів, ефорів, герусії, народних зборів. Збройні сили. Джерела права. Звичай. Закони. Право власності. Сімейне право. Кримінальне право.

### **Список літератури**

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.

2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
6. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
9. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
10. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. Хрестоматія по истории древнего мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
15. *Шиллер Ф.* Законодательство Ликурга и Солон // Шиллер Ф. Собрание сочинений: В 7 т. – М., 1957. – Т.5. Исторические сочинения. Статьи. – С.409-448.
16. *Шишова И.А.* Раннее законодательство и становление рабства в античной Греции. – Л., 1991.

## **ТЕМА 7 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО РИМУ. ПЕРІОД РЕСПУБЛІКИ**

### **План**

- 1 Утворення Давньоримської держави. Царський період.*
- 2 Римська держава в період республіки. Державний устрій.*
- 3 Суспільний лад.*
- 4 Суд. Основні риси права.*

1 Природні умови. Населення. Грецькі колонії. Римське суспільство в переддержавний період. Рід. Патріції, клієнти, плебеї. Народні збори. Цар (рекс). Сенат. Жрецькі колегії. Реформи Сервія Туллія. Зміни в соціально-політичному устрої римського суспільства. Кінець царського періоду. Повстання рабів. Реформи Гракхів. Військові реформи. Громадянські війни. Повстання Спартака. Триумвірати.

2 Державний устрій періоду республіки. Народні збори: куріатні, центуріатні, трибутні коміції. Сенат. Магістрати: ординарні й екстраординарні. Риси магістратури: виборність, колегіальність, недовготривалість, безоплатність, відповідальність перед народом. Консули. Претори. Цензори. Трибуни. Еділи. Квестори. Диктатор. Начальник кінноти. Місьцеве управління. Види міст-общин. Союзники. Колонії. Провінції.

3 Соціальна структура. Вільні люди. Громадяни: повноправні і неповноправні. Патріції. Плебеї. Вільновідпущеники. Чужоземці. Латини. Перегрини. Невільні люди. Раби. Джерела рабства. Способи припинення рабства.

4 Судові функції народних зборів, сенату, консулів, еділ. Колегія понтифіків. Рекуператори. Арбітри. Колегія центумвірів. Судовий процес. Збройні сили. Джерела права. Звичай. Рішення сенату (сенатус-консульти). Закони XII таблиць. Едикти магістратів. Право народів. Діяльність юристів. Суб'єкти права. Речове право. Право власності. Права на чужу річ. Зобов'язальне право. Сімейне право. Спадкове право. Кримінальне право. Судочинство.

## Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. История древнего мира / Под ред. И.М.Дьяконова, В.Д.Нероновой, И.С.Свенцицкой. – М., 1983.
4. История древнего Рима / Под ред. В.И.Кузищина. – М., 1981.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужу. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Косарев А.И.* Римское право. – М., 1986.
8. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
9. *Макаручук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
10. *Підопригора О.А.* Основи римського приватного права. – К., 1995.
11. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
12. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.2.
13. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
14. Хрестоматія по історії держави і права зарубіжних країн / Под ред. З.М.Черниловського. – М., 1984.
15. Хрестоматія по історії древнього мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
16. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
17. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії держави і права. – М., 1996.
18. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 8 ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО РИМУ. ПЕРІОД ІМПЕРІЇ**

### **План**

*1 Рання імперія - принципат.*

*2 Пізня імперія - домінат.*

*3 Правова система.*

1 Принцепс-імператор. Його компетенція. Сенат. Провінції імператорські і сенаторські. Народні збори. Магістратури. Органи принцепса. Прибічна рада (консиліум). Префект Риму. Префект преторію. Імператорська канцелярія. Збройні сили. Соціальна структура. Сенаторський стан. Вершники. Плебс. Муніципальна знать. Раби.

2 Пізня римська імперія – домінат. Реформи Діоклетіана. Імператор. Особиста канцелярія. Консисторіум. Комітет приватного майна. Комітет священних щедрот. Відомство двору. Відомство столиці. Сенат. Армія. Поділ імперії на дві частини – Західну і Східну.

3 Джерела права. Постанови Сенату (сенату-консульти). Розпорядження імператора (конституції). Види конституцій: едикти, декрети, рескрипти, мандати. Розпорядження префект преторію і префект міста. Діяльність римських юристів. Кодифікація Юстиніана. Дигести або Пандекти. Інституції Гая. Суб'єкти права. Речове право. Зобов'язальне право. Кримінальне право. Судочинство.

### **Список літератури**

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. История древнего Рима / Под ред В.И.Кузищина. – М., 1981.
4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужу. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.



6. *Косарев А.И.* Римское право. – М., 1986.
7. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
8. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
9. *Перетерський І.С.* Дигести Юстиніана. – М., 1984.
10. *Підпригора О.А.* Основи римського приватного права. – К., 1995.
11. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
12. *Тищик Б.Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: У 2 т. – Львів, 1999. – Т.1.
13. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
14. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
15. Хрестоматія по истории древнего мира / Сост. Е.А.Черкасова. – М., 1991.
16. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
17. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
18. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 9 ДЕРЖАВА ФРАНКІВ**

### **План**

- 1 *Особливості доби Середньовіччя.*
- 2 *Виникнення держави франків. Державний устрій.*
- 3 *Правова система. Суд.*

1 Хронологічні рамки Середніх віків. Шляхи переходу до феодалізму. Еволюція феодальної державності. “Партикуляризм” права середньовічної Європи. Континентальна й англійська правові системи. Особливості соціальної стратифікації і правового становища окремих груп населення.

2 Етапи розвитку Франкської держави. Правління Меровінгів. Посилення феодалної залежності. Правління Каролінгів. Реформа Карла Мартелла. Державний устрій. Король. Рада короля. Березневі поля. Майордом. Сеншал. Двірцевий граф. Маршал. Камерарій. Референдарій. Канцелярія. Військо. Адміністративний поділ. Герцогства. Пагі (округи). Сотні. Мальберг. Общини (марки). Місцеві органи державного управління. Герцог. Граф. Центенарій. Вікарій.

3 Судові органи. Король. Рада короля. “Суди сотні”. Рахінбурги. Скабини. Суд сеньйора. Церковний суд. Основні риси феодалного права. Регулювання поземельних відносин. Правопривілей. Відсутність чіткого поділу на галузі права. Партикуляризм. Вплив на розвиток права релігійних догматів. Рецепція римського права. Джерела права. Звичаєве право. “Варварські Правди”. Салічна Правда. Галузі права. Право земельної власності. Ієрархічність і становий характер землеволодіння. Обмеження у розпорядженні земельною власністю. Сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. История средних веков: В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. – М., 1990.
4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
7. Макарчук В. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
8. *Семенов В.Ф.* Історія середніх віків. – К., 1975.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

11. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
12. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. Черниловский З.М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 10 ДЕРЖАВА І ПРАВО СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФРАНЦІЇ**

### **План**

*1 Ранньофеодальна монархія. Період феодальної роздробленості.*

*2 Початок об'єднання країни. Станово-представницька монархія.*

*3 Період абсолютної монархії.*

*4 Правова система.*

1 Державний лад. Король. Королівська рада. Королівський скарбник. Скарбниця. Великий конетабль. Маршал. Канцлер. Канцелярія. Сенешал. Прево. Королівська курія. Рахункова палата. Мала королівська рада. Парламент (вищий суд). Основні риси суспільного ладу. Серви. Вілани. Баналітет. Феодальна ієрархія. Система сюзеренітету-васалітету. Король. Герцог. Граф. Маркіз. Барон. Віконт. Шевальє (лицар). Суд. Військо.

2 Посилення королівської влади. Зростання ролі міст. Міське самоврядування. Судова і фінансова реформи Людовика IX. Основні риси суспільного ладу. Розвиток товарно-грошових відносин. Цензива. Ценз. Стани. Духовенство. Дворянство. Третій стан. Державний устрій. Генеральні штати. Провінційні штати. Великий березневий ордонанс 1357 р. Органи управління. Державна (Велика) рада. Рахункова палата. Урядовці. Канцлер. Конетабль. Камерарій. Палатіни. Секретарі. Місцеві органи управління.

Адміністративний поділ. Бальяжі. Превотажі. Комуни. Суд. Парламенти. Церковні суди. Прокуратура. Військові реформи XIV-XV ст.

3 Основні риси суспільного ладу. Поява буржуазії. Становий поділ населення. Абсолютна монархія. Органи влади й управління. Зростання бюрократичного централізованого апарату управління. Державна рада. Суд. Військо.

4 Основні риси права. Джерела права. Звичаєве право (кутюми). Приватні кодифікації звичаєвого права. Великий збірник звичаїв Нормандії 1255 р. Великий збірник звичаїв Франції 1389 р. Кутюми Бовезі 1282 р. Стародавній кутюм Бретані 1330 р. Канонічне (церковне) право. Ордонанси, едикти, декларації короля. Рішення Генеральних штатів. Кодекс Генріха III 1587 р. Збірники законів. Право феодальної земельної власності. Зобов'язальне право. Сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

### Список літератури

1. *Батыр К.И.* История феодального государства Франции. – М., 1975.
2. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
3. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
4. История средних веков. В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. – М., 1990.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Косарев А.И.* Римское право. – М., 1986.
8. *Крип'якевич І.* Всесвітня історія: У 3 кн. – К., 1995. – Кн.1.
9. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
10. *Семенов В.Ф.* Історія середніх віків. – К., 1975.
11. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
12. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

13. *Хачатурян Н.* Сословная монархия во Франции XIII–XV вв. – М., 1989.
14. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
15. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
16. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
17. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 11 ДЕРЖАВА І ПРАВО СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ НІМЕЧЧИНИ**

### **План**

- 1 *Ранньофеодальна монархія.*
- 2 *Період феодальної роздробленості.*
- 3 *Абсолютизм .*
- 4 *Правова система.*

1 Ранньофеодальна держава. Оттон I і створення імперії. Імператор. Королівський палац. Стольник. Чашник. Камерарій. Маршал. Канцлер. Капелан. Дворецький (майордом). Міністеріали. Збори феодалів. Рада при імператорі (гофтаг). Герцогства. Основні риси суспільного ладу. Формування станів. Лицарство. Селянство. Міщани. Феодальна ієрархія. Система сюзеренітету-васалітету. Імператор. Архієпископи. Герцоги. Князі. Маркграфі. Вільні пани. Однощитові лицарі. Селяни вільні і залежні. Колони. Серви. Літи.

2 Політична децентралізація. “Золота булла” 1356 р. Виборність імператора. Колегія курфюрстів. Класифікація міст: імперські, вільні, князівські. Державний устрій. Рейхстаг. Курії курфюрстів, князів, графів, вільних панів та імперських міст. Імператор. Ландтаги: склад і компетенція. Міське самоврядування. Рада. Магістрат. Бургмістр. Союзи міст. Ганзейський, Швабський і Рейнський союзи міст. Судоустрій. Феодальний (вотчинний) суд. Церковні суди. Міські суди. Князівські суди. Окружні суди. Суди фемів.

3 Реформація і селянські війни. Своєрідність абсолютизму у Німеччині. Князівський абсолютизм. Прусія. Поліцейський абсолютизм. Таємна рада. Її департаменти: закордонних справ, юстиції, внутрішніх справ. Директорії. Ландрати (земські ради). Австрія. Просвітницький абсолютизм. Таємна рада. Конференція. Військова рада. Державна рада. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II.

4 Основні риси феодального права. Джерела права. “Саксонське зеркало”. “Зерцало німецьких людей”. “Швабське зеркало”. Міське право. Магдебурзьке право. Римське право. Канонічне (церковне) право. Постанови рейхстагу. Кодифікація права. “Кароліна” 1532 р. Кримінальне уложення Баварії. Кримінальне уложення Марії-Терезії (Терезіана) 1708 р. Пруське земське уложення 1794 р. Право феодальної земельної власності. Зобов’язальне право. Сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. История средних веков: В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. – М., 1990.
4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. *Косарев А.И.* Римское право. – М., 1986.
7. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
8. *Семенов В.Ф.* Історія середніх віків. – К., 1975.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
11. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.

12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 12 ДЕРЖАВА І ПРАВО СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ АНГЛІЇ**

### **План**

- 1 *Ранньофеодальна монархія. Об'єднання країни.*
- 2 *Станово-представницька монархія.*
- 3 *Період абсолютної монархії.*
- 4 *Правова система.*

1 Ранньофеодальна монархія. Англосаксонські королівства. Ерли та керли. Король. Уїтенагемот (рада знаті). Створення єдиної держави. Альфред Великий. Завоювання Англії датчанами. Кнут Великий. Нормандське завоювання 1066 р. Вільгельм Завойовник. Особливості системи сюзеренітету-васалітету в Англії. Король. Великі барони. Графи. Лицарі. Державний лад. Король. Велика рада. Королівська курія. Юстиціарії. Рахункова палата (“палата шахівниці”). Управління палацом. Конетабль. Маршал. Камерарій. Канцлер. Реформи Генріха II. Судова реформа. Суд королівської курії. Суд королівської лави. Суд загальних позовів. Інститут роз'їзних суддів. Інститут присяжних обвинувачів. Військова реформа. Велика хартія вільностей 1215 р. Основні риси суспільного ладу.

2 Станово-представницька монархія. Оформлення суспільних станів. Оксфордські провізії. Вестмінстерські провізії. Громадянська війна. Зразковий парламент. Палата лордів. Палата общин. Функції парламенту. Процедура імпичменту.

3 Незавершений абсолютизм. Війна Троянд. Тюдори. Церковна реформа. Правління Стюартів. Державний устрій. Таємна рада. Лорд-канцлер. Лорд-скарбник. Лорд-охоронець великої печатки. Лорд-адмірал. Зоряна палата. Висока комісія.

Вестмінстерські суди. Суд королівської лави. Суд загальних позовів. Суд канцлера. Суд справедливості. Вищий суд адміралтейства. Парламент. Адміністративний поділ. Графство. Лорд-лейтенант. Мирові судді. Церковний приход.

4 Основні риси права. Джерела права. Звичасве право. Правда Іне. Правда Альфреда. Англійське загальне право. Судова практика. Збірники судових протоколів. “Свитки позовів”. Закони (статути). Королівські накази. Система “справедливості”. Прецедент. Вплив римського права. Наукові трактати юристів. “Про закони і звичаї Англії” Гленвіля. “Про закони і звичаї Англії” Брайтона. “Про земельні держання” Літльтона. Право феодальної земельної власності. Zobov’язальне право. Сімейне право. Злочини і покарання. Судовий процес.

### Список літератури

1. *Виноградов П.* Исследования по социальной истории Англии в средние века. – М., 1987.
2. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
3. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
4. История средних веков: В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. – М., 1990.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
8. *Семенов В.Ф.* Історія середніх віків. – К., 1975.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
11. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.



12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 13 ДЕРЖАВА І ПРАВО ВІЗАНТІЇ**

### **План**

- 1 *Державний устрій.*
- 2 *Суспільний лад.*
- 3 *Правова система.*

1 Особливості державного устрою у IV-VII ст. Імператор (василевс). Виборність імператора. Сенат (синкліт). Державна рада (консисторія). Дими. Зміни у державному устрої у VIII-XI ст. Централізована система управління. Державна рада (консисторія). Префекти преторіїв. Префект столиці (голова сенату). Магістр. Квестор (голова консисторії). Комітети фінансів. Відомство двору. Особиста охорона. Особиста канцелярія. Таємна поліція. Пошта. Військо.

2 Формування феодалних відносин. Колонат. Сусідська община (митрокомія). Феодална вотчина. “Екскурсія”. Умовне землеволодіння. Феодали. Селяни. Парики. Пожалування землі (пронії). Клієнтела. Стратіоти. Пізньовізантійський феодалізм.

3 Джерела права. Кодифікація римського права. Звід законів імператора Юстиніана: Дигести, Інституції, Кодекс Юстиніана. Еклога (вибрані закони). Землеробський, Військовий, Морський, Моїсеїв закони. Прохірон. Базиліки. Приватні юридичні компіляції: “Керівництво до законів”, “Шестикнижжя”. Канонічне право. Номоканон. Трактати з церковного права (Кодекс Граціана). Звід канонічного права. Галузі права. Право власності. Зобов’язальне право. Сімейне право. Злочини і покарання. Суд. Судочинство. Інститут “вселенських суддів”.

## Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. История средних веков. В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова. – М., 1990.
4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. Курбатов Г. История Византии. – М. 1984.
7. Литищ Е.Э. Законодательство и юриспруденция в Византии в IX-XI вв. – Л., 1981.
8. Литищ Е.Э. Право и суд в Византии в IV-VIII вв. - Л., 1976.
9. Литаврин Г. Византийское общество и государство в X-XI вв. – М., 1977.
10. Макарчук В. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
11. Рубель В. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій. – К., 1997.
12. Семенов В.Ф. Історія середніх віків. – К., 1975.
13. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
14. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
15. Хрестоматія по історії держави і права зарубіжних країн / Под ред. З.М.Черниловського. – М., 1984.
16. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
17. Черниловский З.М. Хрестоматія по всеобщей історії держави і права. – М., 1996.
18. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## ТЕМА 14 АРАБСЬКИЙ ХАЛІФАТ

### План

1 Виникнення Халіфату.

2 Халіфат у VII-X ст.

3 Правова система.

1 Розклад родоплемінного ладу у арабських племен. Соціальна і майнова диференціації. Виникнення ісламу. Вплив ісламу на державотворчі процеси. Формування військово-релігійної організації. Ліквідація племінного сепаратизму. Об'єднання Аравії.

2 Суспільний лад. Арабський Халіфат. Халіфи. Пережитки родоплемінного ладу. Державний устрій. Влада халіфа: імамат, емірат. Централізована теократична монархія. Центральні органи управління (дивани): диван-ал-джунд (військове відомство), диван-ал-харадж (фінансове відомство), диван-ал-барид (відомство громадських робіт). Місцеві органи управління. Еміри. Розпад Арабського Халіфату.

3 Шаріат. Джерела права. Коран. Сунна. Іджма. Фетва. Укази і розпорядження халіфа. Звичаєве право. Види злочинів. Система покарань. Цивільне право. Види земельної власності: Хіджаз, вакуф, мульк, ікта. Суд і судочинство.

### Список літератури

1. *Беляев Е.* Арабы, ислам и арабский халифат в раннее средневековье. – М., 1965.
1. *Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра.* – М., 1999.
2. *История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой.* – М., 1997. – Ч.1.
3. *История средних веков: В 2 т. / Под ред. З.В.Удальцовой и С.П.Карпова.* – М., 1990.
4. *Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи.* – К., 2000.
5. *Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія.* – К., 2002.

6. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Рубель В.* Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій. – К., 1997.
8. *Семенов В.Ф.* Історія середніх віків. – К., 1975.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Сюкияйнен Л.* Мусульманское право. – М., 1984.
11. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
12. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
13. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
14. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
15. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 15 ДЕРЖАВА І ПРАВО ВЕЛИКОБРИТАНІЇ НОВОГО ЧАСУ**

### **План**

- 1 *Англійська буржуазна революція. Виникнення буржуазної держави.*
- 2 *Реставрація Стюартів. Виникнення конституційної монархії.*
- 3 *Еволюція державного ладу у XVIII – на початку XX ст.*
- 4 *Англійське буржуазне право.*

1 Причини і передумови Англійської буржуазної революції. Періодизація революції. Конституційний етап (1640-1642 рр.). “Велика демонстрація” 1 грудня 1641 р. Період громадянських воєн (1642-1649 рр.). Військова реформа. Встановлення конституційної монархії. Індепендентська республіка (1649-1653 рр.). Оформлення

республіканського ладу. Палата общин. Державна рада. Період військової диктатури (1653-1660 рр.). Протекторат О.Кромвеля. Конституція “Знаряддя управління” 16 грудня 1653 р. Лорд-протектор. Державна рада. Парламент. Канцлер. Скарбник. Охоронець великої Печатки. Адмірал. Генерал-губернатори. Суд королівської Лави. Суд загальних позовів.

2 Реставрація Стюартів. Відновлення попередньої виборчої системи, структури парламенту. Оформлення політичних партій: торі та вігі. Двірський переворот “Славна революція”. Утвердження буржуазної конституційної монархії. “Біль про права” 1689 р. “Акт про престолонаслідування” 1701 р. Принципи конституційної монархії. Парламентаризм. Розділення влади. Незмінність суддів. Гарантії основних свобод у парламенті.

3 Зростання ролі парламенту. Послаблення влади короля. Кабінет міністрів. Розвиток промислового капіталізму. Нові соціальні групи. Виборча система 1832 р. Чартизм. Розквіт промислового капіталізму. Робітнича аристократія. Виборча реформа 1867 р. Англія в період переходу до імперіалізму. Виборча реформа 1884-1885 рр. Політичні партії. Уряд і парламент.

4 Англосаксонська система буржуазного права. Судовий прецедент. Судова практика. Судова реформа 1873-1875 рр. Статутне право. Розвиток цивільного права. Кримінальне право і процес. Сімейне право.

### Список літератури

1. *Барг М.А.* Великая английская революция в портретах ее деятелей. – М., 1991.
1. *Бромхед П.* Эволюция британской конституции. – М., 1978.
2. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
3. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.

4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. *Лавровский В.М.* Сборник документов по истории буржуазной революции XVII ст. – М., 1973.
7. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
8. Сборник документов по истории нового времени. Буржуазные революции XVII-XVIII вв. / Под ред. В.Г.Сироткина. – М., 1990.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Ролкер Рональд.* Английская судебная система. – М., 1980.
11. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
12. Хрестоматія по історії государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
13. Хрестоматія по новой истории, 1640-1870: Пособие для учителей / Под ред. В.Г.Сироткина. – М., 1990.
14. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
15. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
16. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 16 ДЕРЖАВА І ПРАВО США НОВОГО ЧАСУ**

### **План**

1 Утворення США.

2 Держава США наприкінці XVIII – на початку XX ст.

3 Правова система. Суд.

1 Американські колонії Англії. Політика Англії щодо американських колоній. Війна за незалежність. Декларація незалежності 1776 р. Утворення конфедерації. Конгрес. Комітет штатів. Заснування федерації. Конституція 1787 р. Конгрес: сенат, палата представників. Президент. Верховний суд. Біль про права 1791 р.

2 Державне будівництво. Дж.Вашингтон. Уніфікація структури органів влади. Судова реформа. Конституційний нагляд. Збільшення кількості штатів. Формування політичних партій. Демократизація виборчої системи. Громадянська війна 1861-1865 рр. А.Лінкольн. Звільнення рабів. Гомстед-акт. “Реконструкція Півдня” 1867 р. Вищі органи влади штатів. Двопалатний парламент (Законодавчі збори): сенат, палата представників (збори). Генеральний атторней. Суперінтенданти освіти. Аудитори. Контролери. Губернатор. Рада. Національна гвардія. Президентська республіка. Конгрес. Президент. Органи місцевого самоврядування. Сільський схід. Бюро комісарів. Бюро графства.

3 Інститути англійського права в США. Судовий прецедент. Рішення федеральних судів і судів штатів. Рішення Верховного суду США. Статутне право. Цивільне право. Кримінальне право: федеральне законодавство і законодавство штатів. Судова система. Федеральні суди. Верховний суд США. Апеляційні, окружні, районні суди. Спеціальні суди: військові трибунали, претензійний суд, суди територій і федерального округу Колумбія, митні суди, апеляційний суд з митних і патентних справ. Суди штатів. Загальні суди: митні суди і суди мерів, суди графств, окружні суди, верховні суди. Спеціальні суди: совісні суди, суди за заповітами. Федеральна прокуратура. Генеральний атторней.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. *Иванов Р.Ф.* Дипломатия Авраама Линкольна. – М., 1987.

2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Лафинский В.И.* Основы конституционного строя США. – М., 1998.
6. *Макачук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Марголін А.* Державний устрій Сполучених Штатів Америки. – Нью-Йорк, 1956.
8. Политические партии США в новое время. – М., 1981.
9. *Савельев В.А.* Капитолий США: прошлое и настоящее. – М., 1989.
10. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
11. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
12. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
13. Хрестоматия по новой истории, 1640-1870: Пособие для учителей / Под ред. В.Г.Сироткина. – М., 1990.
14. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
15. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
16. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.



# **ТЕМА 17 ДЕРЖАВА І ПРАВО ФРАНЦІЇ ПЕРІОДУ БУРЖУАЗНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

## **План**

- 1 Причини і передумови революції.*
- 2 Жирондистська республіка.*
- 3 Якобінська республіка.*

1 Соціально-економічні, ідеологічні і політичні причини революції. Рушійні сили революції. Періодизація революції. Початок революції. Перетворення Генеральних штатів на Установчі збори. Конституційна монархія. “Знищення феодалізму”. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Перший виборчий закон. Законотворча діяльність Установчих зборів. Закон Ле-Шапельє. Конституція 1791 р. Національні збори. Король. Судова влада. Політичні угруповання. Фельяни. Жирондисти. Якобінці.

2 Жирондистська республіка. Повалення монархії. Комуна. Національний конвент. Національний кримінальний трибунал. Тимчасовий виконавчий комітет. Проголошення республіки.

3 Якобінська республіка. Встановлення диктатури якобінців. Конституція 1793 р. Законодавчий корпус (Національні збори). Виконавча рада: начальники загального управління, агенти зовнішніх відносин. Департаментські збори вибірників. Первинні збори у кантонах. Декларація прав людини і громадянина 1793 р. Революційний уряд. Національний конвент. Комітет законодавства. Комітет громадського порятунку. Комітет громадської безпеки. Революційний трибунал. Паризький якобінський клуб. Відомства. Революційна армія. Падіння якобінської диктатури.

## Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
2. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
3. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
4. *Карлейль Т.* Французская революция. История / Пер. с фр. – М., 1991.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. Новая история. Первый период / Под ред. Е.Е.Юровской и др. – М., 1983.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
9. Французская республика. Конституция и законодательные акты. – М., 1989.
10. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. Хрестоматия по новой истории, 1640-1870: Пособие для учителей / Под ред. В.Г.Сироткина. – М., 1990.
12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 18 РОЗВИТОК БУРЖУАЗНОЇ ДЕРЖАВИ У ФРАНЦІЇ У 1795-1870 РР.**

### **План**

- 1 Термідоріанська республіка. Імперія.*
- 2 Легітимна монархія. Друга республіка.*
- 3 Друга імперія. Відновлення республіки.*
- 4 Правова система.*

1 Термідоріанська республіка. Конституція 1795 р. Вищі органи влади. Законодавчий корпус. Рада старійшин. Ради п'ятисот. Віковий ценз. Директорія. Керівники департаментів. Міністри. Військове командування. Імперія. Державний переворот Наполеона Бонапарта. Консульство (консулат). Конституція 1799 р. Вищі органи влади. Державна рада. Трибунат. Законодавчий корпус. Охоронний сенат. Уряд. Повноваження першого, другого і третього консулів. Посли. Міністри. Судді. Генерали. Місцева адміністрація. Виборче право. Проголошення імперії.

2 Легітимна монархія. Хартія 1814 р. Реставрація монархії Бурбонів. Король. Парламент. Палата перів. Палата депутатів. Липнева монархія. Революція 1830 р. Хартія 1830 р. Революція 1848 р. Проголошення республіки. Тимчасовий уряд. Друга республіка. Конституція 1848 р. Принцип розподілу влад. Вищі органи влади. Національні збори. Державна рада. Президент.

3 Луї Бонапарт. Президентський переворот 1851 р. Розпуск Національних зборів. Конституція 1852 р. Вищі органи влади. Президент. Державна рада. Законодавчий корпус. Сенат. Реставрація імперії. Система бонапартизму. Конституція 1870 р. Війна з Прусією. Падіння другої імперії. Відновлення республіки.

4 Правова система. Цивільний кодекс Наполеона 1804 р.  
Торговий кодекс 1807 р. Кримінальний кодекс 1791 р.  
Кримінальний кодекс 1810 р. Закон Ле-Шапельє.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
2. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
3. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
4. *Карлейль Т.* Французская революция. История / Пер. с фр. – М., 1991.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. Новая история. Первый период / Под ред. Е.Е.Юровской и др. – М., 1983.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
9. Французская республика. Конституция и законодательные акты. – М., 1989.
10. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. Хрестоматия по новой истории, 1640-1870: Пособие для учителей / Под ред. В.Г.Сироткина. – М., 1990.
12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
13. Черниловский З.М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 19 ДЕРЖАВА І ПРАВО ПАРИЗЬКОЇ КОМУНИ 1871 Р.**

### **План**

- 1 Організація і мета Паризької Комуні.*
- 2 Державний устрій.*
- 3 Судочинство. Соціальне законодавство.*

1 Події 18 березня 1871 р. Національна гвардія. Центральний комітет Національної гвардії. Вибори до Ради Паризької Комуні. Декларація Комуні “До французького народу” від 19 квітня 1871 р.

2 Державний устрій. Рада Паризької Комуні. 10 спеціальних комісій. Комітет громадського порятунку. Окружні муніципалітети.

3 Суд і судочинство. Мировий суд. Палата цивільних справ. Спеціальний суд – Обвинувачувальне журі. Військові суди. Рада Паризької Комуні. Формування прокуратури. Принципи організації судового процесу: виборність, демократизація суду присяжних, рівність усіх перед законом, гласність суду, свобода захисту, здешевлення процесу. Відокремлення церкви від держави. Декрет про передачу промислових підприємств до рук робітничих асоціацій. Статут Лаврських майстерень з ремонту озброєнь. Регулювання розміру зарплати (максимального і мінімального). Заборона свавільних штрафів, нічної праці в пекарнях. Біржі праці. Відстрочка квартирної плати. Ревізія незаселених квартир. Демократизація системи освіти.

### **Список літератури**

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. Государство и право Парижской Коммуны. – М., 1971.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.

3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. *Молок А.И.* Хрестоматія по истории Парижской Коммуны. – М., 1976.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
9. Французская республика. Конституция и законодательные акты. – М., 1989.
10. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
12. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
13. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 20 ТРЕТЯ РЕСПУБЛІКА У ФРАНЦІЇ**

### **План**

*1 Утворення Третьої республіки. Конституційні закони 1875 р.*

*2 Державний устрій.*

*3 Республіка у міжвоєнний період.*

1 Загибель Паризької Комуни. Закон про організацію Сенату від 24 лютого 1875 р. Конституційний закон про організацію державної влади від 25 лютого 1875 р. Закон про відносини державної влади від 16 липня 1875 р. Принцип розподілу влад.

2 Державний устрій. Республіка. Національні збори: палата депутатів і сенат. Склад, виборча система, повноваження Національних зборів. Президент. Рада міністрів. Державна рада. Адміністративний поділ: департамент, округ, кантон, комуна. Префекти. Супрефекти. Представницькі органи: генеральні і окружні ради, муніципалітети. Політичні партії: монархічні, республіканські, соціалістичні. Державні перевороти 1877 і 1889 рр.

3 Завершення Першої світової війни. Партійно-політична система. Народний фронт. Зміни в державному ладі. Падіння ролі парламенту. Посилення влади уряду. Мажоритарна виборча система. Пропорційна виборча система. Кінець Третьої республіки. Ліквідація “держави Віші” у листопаді 1942 р.

### Список літератури

1. *Антюхина-Московченко В.К.* Третья республика во Франции 1870-1918. – М., 1986.
1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. Сборник документов по истории нового времени. Экономическое развитие и внутренняя политика стран Европы и Америки. 1870-1914. / Сост.: П.И.Остриков, П.П.Вандель. – М., 1989. – С.75-116.
7. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
8. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

9. Французская республика. Конституция и законодательные акты. – М., 1989.
10. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
12. Черниловский З.М. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
13. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 21 ДЕРЖАВА І ПРАВО НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ**

### **План**

*1 Німеччина у 1800-1871 рр.*

*2 Об'єднання Німеччини. Німеччина на рубежі XIX – XX ст.*

*3 Австрія та Австро-Угорщина.*

*4 Правова система.*

1 Суперництво Пруссії та Австрії за вплив на німецькі землі. Війни з Наполеоном. Рейнський союз. Німецький союз. Союзний сейм. Митний союз. Рада уповноважених. Революція 1848 р. Конституція 1849 р. Палата держав. Палата народу. Імператор. Імперський суд. Пруська конституція 1850 р. Король. Парламент (ландтаг): палата панів і палата представників.

2 Політика короля Вільгельма I і глави уряду Отто фон Бісмарка. Північно-німецький союз 1866 р. Президент. Канцлер. Парламент: союзна рада (бундесрат) і рейхстаг. Конституція Німецької імперії 1871 р. Імператор (кайзер) – прусський король. Імперський канцлер. Статс-секретарі. Армія. Поліція. Судова система. Імперський суд. Земські суди. Дільничні суди. Прокуратура. Адвокатура. Виключний закон.



Соціальні закони. Мілітаризація країни. Поразка у Першій світовій війні.

3 Революція 1848-1849 рр. Проект Конституції від 25 квітня 1848 р. Новий виборчий закон. Імператор. Рейхстаг: верхня та нижня палати. Створення однопалатного рейхстагу. Революція в Угорщині. Скликання Народних зборів. Конституція 1849 р. Скасування конституції (1851 р.). Конституція 1861 р. Австро-Угорська війна 1866 р. Перетворення Австрії на Австро-Угорщину. Цислейтанія і Транслейтанія. Окремі законодавчі органи й уряди. Конституція 1867 р. Поразка у Першій світовій війні.

4 Австрійське цивільне уложення 1811 р. Саксонське цивільне уложення 1863 р. Німецьке цивільне уложення 1900 р. Торгове уложення 1897 р. Кримінальне уложення Прусії 1851 р. Кримінальне уложення Північно-німецького союзу 1869 р. Кримінальне уложення 1871 р.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
2. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
3. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
4. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
5. Сборник документов по истории нового времени. Экономическое развитие и внутренняя политика стран Европы и Америки. 1870-1914. / Сост.: П.И.Остриков, П.П.Вандель. – М., 1989. – С.30-74.
6. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
7. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

8. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
9. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
10. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
11. *Чубинский В.В.* Бисмарк. Политическая биография. – М., 1988.
12. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 22 ДЕРЖАВА І ПРАВО ЯПОНІЇ НОВОГО ЧАСУ**

### **План**

*1 Революція Мейдзі. Реформи 1860-1880 рр.*

*2 Конституція 1889 р. Державний устрій. Суд.*

*3 Правова система.*

1 Соціально-економічна криза середини XIX ст. Натиск іноземного капіталу. Поразка сегунату. Передача влади імператору. Аграрна реформа 1872-1873 рр. Реформа державного апарату. Імператор. Кабінет міністрів. Новий адміністративно-територіальний поділ. Підготовка до запровадження конституції. Виникнення політичних партій. Ліберальна партія. Партія конституційних реформ.

2 Конституція Японської імперії 1889 р. Вищі органи влади. Імператор. Кабінет міністрів. Таємна рада. Парламент: палата перів, палата депутатів. Генро (неконституційний орган). Новий адміністративно-територіальний поділ. Префектури. Міста. Сільські округи. Збройні сили. Закон про військову повинність 1872 р. Звичайні суди: районні та окружні суди. Адміністративні суди. Апеляційні суди. Великий суд правосуддя. Прокуратура. Адвокатура. Поліція.

З Правова система. Звід цивільних законів 1898 р.  
Торговий кодекс 1899 р. Кримінальний кодекс 1880 р.  
Кримінальний кодекс 1907 р.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. Государство и право стран Азии и Африки. – Харьков, 1981.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. *Розалиев Ю.Н.* Новая и новейшая история стран Азии и Африки. – М., 1987.
7. *Сила-Новицкая Т.Г.* Культ императора в Японии. – М., 1990.
8. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
9. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
10. Хрестоматія по історії держави і права зарубіжних країн / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
12. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії держави і права. – М., 1996.
13. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 23 ДЕРЖАВА І ПРАВО США У НОВІТНЮ ДОБУ**

### **План**

- 1 Тенденції розвитку державно-правової системи.*
- 2 Зміни у державному апараті.*
- 3 “Новий курс” Рузвельта.*
- 4 Основні зміни у праві.*

1 Перетворення США на класичну країну монополістичного капіталізму. Зміни у виборчій системі. Жінки здобули виборчі права. Раціональний поділ виборчих округів. Надання виборчих прав усім громадянам, яким виповнилося 18 років. Зрівнення у цивільних правах громадян, незалежно від расової приналежності. Зміни у партійній системі. Модернізація двопартійної системи. Комітети виборчих ділянок, національні партійні комітети, національні партійні з'їзди.

2 Дифузія джерел формування державної політики. Зростання ролі союзів підприємців. Централізація державної влади. Розширення правомочності загальнофедеральної влади на чолі із президентом. Обмеження часу перебування на посаді президента двома термінами. Створення розгалуженого апарату управління. Типи державних установ: департаменти (міністерства), національні агентства, тимчасові комісії, бюро, колегії, адміністрації. Порядок призначення на вищі державні посади. Структура вищих органів влади. Судова система.

3 Світова економічна криза і США. Скорочення обсягів виробництва, розлад фінансової системи, банкрутство підприємств, масове безробіття. Заходи Ф.Д.Рузвельта. Стабілізація фінансово-банківської системи. Відбудова промисловості. Регулювання сільського господарства. Боротьба з безробіттям. Розвиток трудового і соціального законодавств.

4 Джерела права. Федеральний звід законів. Цивільне право. Уніфікація і кодифікація законів у штатах. Антитрестівське законодавство. Право власності. Зобов'язальне право. Сімейне право. Трудове і соціальне законодавство. Кримінальне право.

### Список літератури

1. *Агафонова Г.А.* Совет национальной безопасности. История создания и начальный период деятельности (1947-1960). – М., 1977.
1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. *Зайчук О.* Конституція США. – К., 1991.
3. *Иванян Э.А.* Белый дом: президенты и политика. – М., 1975.
4. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
5. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
6. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
7. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
8. *Манькин А.* История двухпартийной системы США (1789—1980). – М., 1981.
9. Президенты и политика США. – М., 1989.
10. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
11. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
12. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
13. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
14. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
15. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 24 ДЕРЖАВА І ПРАВО ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У НОВІТНЮ ДОБУ**

### **План**

- 1 *Тенденції розвитку державно-правової системи.*
- 2 *Зміни у державному апараті.*
- 3 *Основні зміни у праві.*

1 Підсумки Першої світової війни. Нові колоніальні придбання. Розпад Британської імперії. “Співдружність націй”. Еволюція партійної системи. Консервативна, лейбористська, ліберальна, комуністична партії. Національний фронт. Двопартійна система. Демократизація виборчої системи.

2 Конституційна монархія. Принцип розподілу влад. Парламент: палата общин, палата лордів. Корона в політичній системі. Уряд. Прем’єр-міністр. Таємна рада. Централізація державної влади. Судова система. Палата лордів. Апеляційний суд. Високий суд. Суд графства. Мировий суд. Суд Корони. Збройні сили. Поліція.

3 Джерела права. Судовий прецедент. Уніфікація права. Зростання ролі законів і підзаконних актів. Суб’єкти права. Акціонерні товариства. Товариства з обмеженою відповідальністю. Речове право. Право власності. Фінансова власність. Комерційна власність. Промислова власність. Зобов’язальне право. Сімейне право. Трудове і соціальне законодавство. Кримінальне право і процес.

### **Список літератури**

1. *Аннерс Э.* История европейского права. – М., 1996.
1. *Бромхед П.* Эволюция британской конституции. – М., 1978.
2. *Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра.* – М., 1999.
3. *Гарнер Д.* Великобритания: центральное и местное управление. – М., 1984.

4. *Городецкая И.Е.* Великобритания: избиратели, выборы, партии. – М., 1974.
5. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
6. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
7. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
8. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
9. *Рене Д.* Основные правовые системы современности. – М., 1988.
10. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
11. *Уолкер Рональд.* Английская судебная система. – М., 1980.
12. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
13. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
14. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996
15. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
16. *Шаповал В.* Британская конституция. – К., 1991.
17. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## ***ТЕМА 25 ДЕРЖАВА І ПРАВО НІМЕЧЧИНИ У НОВІТНЮ ДОБУ***

### **План**

- 1 *Листопадова революція у Німеччині.*
- 2 *Гітлерівська Німеччина.*
- 3 *Тенденції розвитку державно-правової системи. ФРН, НДР. Утворення єдиної держави.*
- 4 *Основні зміни у праві.*

1 Німеччина напередодні революції. Листопадова революція 1918 р. Установчі збори і Веймарська конституція 1919 р. Буржуазно-парламентська республіка. Парламент: рейхстаг, рейхсрат. Президент. Уряд. Рейхсканцлер. Верховний державний суд. Політичні партії.

2 Встановлення фашистської диктатури. Політичний режим. Зміни у державному устрої. Націонал-соціалістична партія. Посилення ролі уряду і фюрера. Поєднання влади рейхспрезидента і рейхсканцлера. Ліквідація рейхсрату і Верховного державного суду. Гестапо. СА. СС. СД. Генеральна рада Німецького господарства. Збройні сили. Аншлюс Австрії.

3 Поразка Німеччини у Другій світовій війні. Потсдамська конференція та її рішення. Тимчасовий окупаційний режим. Утворення Федеративної Республіки Німеччини. Конституція ФРН 1949 р. Федеральний президент. Федеральні збори: бундесрат, бундестаг. Федеральний уряд. Федеральний канцлер. Федеральний конституційний суд. Збройні сили. Поліція. Німецька Демократична Республіка. Конституція НДР. Утворення єдиної німецької держави 1990 р.

4 Джерела права. Уніфікація права. Суб'єкти права. Речове право. Право власності. Фінансова власність. Комерційна власність. Промислова власність. Зобов'язальне право. Сімейне право. Трудове і соціальне законодавство. Кримінальне право і процес.

### Список літератури

1. *Аннерс Э.* История европейского права. – М., 1996.
1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. *Драбкин Я.С.* Становление Веймарской республики. – М., 1918.
3. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.



4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужу. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Рене Д.* Основные правовые системы современности. – М., 1988.
8. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
9. Факти про Німеччину / Пер. з нім. – Франкфурт-на-Майні, 1993.
10. Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты. - М., 1991.
11. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
12. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
13. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996
14. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
15. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 26 ДЕРЖАВА І ПРАВО ФРАНЦІЇ У НОВІТНЮ ДОБУ**

### **План**

- 1 *Третя республіка після Першої світової війни.*
- 2 *Четверта республіка.*
- 3 *П'ята республіка.*
- 4 *Основні зміни у праві.*

1 Основні риси розвитку. Виборчі реформи. Поєднання принципів мажоритарної і пропорційної систем. Відновлення

мажоритарної системи (1927 р.). Президент. Падіння ролі парламенту. Посилення ролі парламенту. Партійно-політична система. Багатопартійність. Партійні об'єднання: національний блок, лівий блок. Комуністична партія. Народний блок. Німецька окупація Франції. Кінець Третьої республіки.

2 Комітети й уряд Національного опору. Тимчасовий уряд. Перші установчі збори. Другі установчі збори. Конституція 1946 р. Парламентська республіка. Парламент: Національні збори, Рада республіки. Президент. Рада міністрів. Державна рада. Економічна рада. Конституційні реформи. Перемога комуністів на виборах до Національних зборів 1956 р.

3 Заколот військових в Алжирі. Надання парламентом генералу де Голлю надзвичайних повноважень. Конституція 1958 р. Президент. Конституційна рада. Парламент: Сенат, Національні збори. Уряд. Державна рада. Економічна і соціальна ради.

4 Джерела права. Уніфікація права. Суб'єкти права. Речове право. Право власності. Фінансова власність. Комерційна власність. Промислова власність. Зобов'язальне право. Сімейне право. Трудове і соціальне законодавство. Кримінальне право і процес.

### Список літератури

1. *Аннерс Э.* История европейского права. – М., 1996.
1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Ковалев А.М.* Современное состояние Конституции V республики во Франции (проблемы реформы конституции)

// Государство и право. – 1997. - №4.

1. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. *Молчанов Н.Н.* Генерал де Голль. – М., 1980.
7. *Рене Д.* Основные правовые системы современности. – М., 1988.
8. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
9. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
10. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.
11. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
12. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
13. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 27 ДЕРЖАВА І ПРАВО ЯПОНІЇ У НОВІТНЮ ДОБУ**

### **План**

*1 Японія в період між світовими війнами.*

*2 Японія після Другої світової війни.*

1 Основні риси розвитку. Зміцнення позицій монополій, фінансової олігархії. “Рисові бунти”. Виникнення Соціалістичної і Комуністичної партій. Світова економічна криза. Вторгнення Японії в Китай. Нова політична структура. Реорганізація державного апарату. Централізація управління. Ліквідація опозиції. Посилення військової диктатури. Організація різноманітних спілок. Ліквідація профспілок. Відродження окремих середньовічних інститутів. Нова економічна структура. Мілітаризація економіки. “Контрольні

асоціації?”. Розширення агресії проти Китаю. Союз з Німеччиною та Італією. Вступ у війну проти США.

2 Поразка у Другій світовій війні. Американська військова адміністрація. Демілітаризація країни. Аграрна реформа. Декартелізація військово-промислових монополій. Закон про профспілки. Запровадження соціального страхування. Конституція 1947 р. Парламентська монархія. Імператор. Парламент: палата представників, палата радників. Кабінет міністрів. Запровадження буржуазно-демократичних прав і свобод. Система місцевого самоврядування. Судова система. Верховний суд. Апеляційні суди. Місцеві суди. “Сімейні” суди. Дисциплінарні суди.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. Государство и право стран Азии и Африки. – Харьков, 1981.
3. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
4. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джузи. – К., 2000.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
6. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
7. *Прокопов В.И.* Японский парламент // Международная жизнь. – 1970. - №6.
8. *Рене Д.* Основные правовые системы современности. – М., 1988.
9. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
10. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
11. *Цунэо Инако.* Современное право Японии. – М., 1981.
12. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран / Под ред. З.М.Черниловского. – М., 1984.

13. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996.
14. *Черниловский З.М.* Хрестоматия по всеобщей истории государства и права. – М., 1996.
15. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

## **ТЕМА 28 ДЕРЖАВА І ПРАВО КИТАЮ У НОВІТНЮ ДОБУ**

### **План**

- 1 *Держава і право Китаю першої половини ХХ ст..*
- 2 *Китайська Народна Республіка.*

1 Новий революційний підйом початку ХХ ст. Три народні принципи Сунь-Ятсена. Сінхайська революція 1911-1913 рр. Тимчасова конституція 1912 р. Проголошення республіки. Президент. Парламент: сенат, палата представників. Виборча система. Уряд. Гоміндан. Новий революційний підйом 1919 р. Перша громадянська війна 1924-1927 рр. Друга громадянська війна 1927-1937 рр. Комуністична партія Китаю. “Тимчасова конституція Китайської республіки періоду політичної опіки”. З’їзд робітничих і селянських депутатів. Тимчасовий центральний виконавчий комітет. Рада народних комісарів. Мао-Цзедун. Агресія Японії. Третя громадянська революційна війна 1946-1949 рр. Чан Кайші.

2 Утворення Китайської Народної Республіки (КНР). Конференція – організація єдиного фронту. Політична консультативна рада. Організаційний статут. Загальна програма. Закон про організацію Центрального народного представництва КНР. Проголошення КНР 1 жовтня 1949 р. Центральний народний уряд: Центральна народна урядова рада, Державна адміністративна рада, Народно-революційна військова рада, Верховний народний суд, Верховна народна прокуратура. Місцеві органи влади. Збори народних

представників. Конституція КНР 1954 р. Всекитайські збори народних представників (ВСНП). Голова КНР. Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників. Прем'єр Державної ради. Кампанія “трьох червоних знамен”: “великий стрибок”, народні комуни, культурна революція. Конституція КНР 1975 р. Конституція КНР 1978 р. Конституція КНР 1982 р. Ден Сяопін. Всекитайські збори народних представників. Постійні і спеціальні комісії ВСНП. Голова КНР. Державна рада: повноваження, склад, функції, органи. Центральна військова рада. Місцеві органи влади і органи самоврядування. Народні суди і народні прокуратури. Народна політична консультативна рада Китаю. Політичні партії. Правова система. Правоохоронні органи.

### Список літератури

1. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. – М., 1999.
1. Государство и право стран Азии и Африки. – Харьков, 1981.
2. История государства и права зарубежных стран: В 2 ч. / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. – М., 1997. – Ч.1.
3. Історія держави і права зарубіжних країн / Під заг. ред. О.М.Джужи. – К., 2000.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – К., 2002.
5. *Макарчук В.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2000.
6. *Рене Д.* Основные правовые системы современности. – М., 1988.
7. Современное право КНР. – М., 1985.
8. *Страхов М.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 2003.
9. *Тихвинский С.Л.* Завещание китайского революционера: Сунь Ятсен: жизнь, борьба и эволюция политических взглядов. – М., 1986.
10. *Федоров К.Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.

11. Хрестоматія по історії державства і права зарубіжних стран / Под ред. З.М.Черниловського. – М., 1984.
12. *Черниловский З.М.* Всеобщая история государства и права. – М., 1996
13. *Черниловский З.М.* Хрестоматія по всеобщей історії державства і права. – М., 1996.
14. *Шевченко О.О.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
15. Энциклопедия нового Китая / Пер. с англ. – М., 1989.